

Çeviriler

Geleneksel Yaklaşımdan Nebevî Yaklaşımına Sünneti

Yeniden Anlamak*

Vahîduddîn HÂN

Çev. Muammer BAYRAKTUTAR**

Hz. Peygamber'in Sünneti

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in sünneti hiç şüphesiz dinde büyük bir önemi haizdir. Onun ifade ettiği her söz, ortaya koyduğu her fiil, Müslümanlar için bir değer, davranışları için birer ölçüdür. Bu bakımdan biz Müslümanların Hz. Peygamber'in sünnetini hayatın her alanında uygulamamız ve bütün durumlarda ifa etmemiz gerekir. Zira dünya ve ahirette kurtuluşa ermenin sırrı onun sünnetine uymakta gizlidir.

Müslüman çevrelerde bu hususlarda uyum ve uzlaşma vardır. Sünnetin İslâm hukukunda delil olduğu hemen hemen herkes tarafından da kabul edilmektedir. Ne var ki, bu noktada yöneltmesi gereken esas soru şudur: Gerçekte sünnetin mahiyeti nedir? Çünkü sünnete ilişkin olarak –bilerek veya bilmeyerek– Müslümanların oluşturduğu yanlış ve eksik bir takım anlayış ve yaklaşımlar söz konusudur. Doğrusu sünnet, Hz. Peygamber'den sabit olarak gelen her türlü söz ve davranıştan ibarettir. Fakat –pratikte– Müslümanlar, kendilerine sünnet olarak, Hz. Peygamber'in hayatında nisbî/izafî olarak ikincil derecede yer alan bazı durumları ihtiva eden bir fihrist/liste oluşturmuşlardır. Bu fihristte yer alan sünnetlere önem verip riâyet edenlerin, gerçek ve temel sünnete uyanlarla aralarındaki mesafe hayli uzak olmasına rağmen, yine de bu kimseler sünnete tabi olmuş sayılmaktadır. Bu hususta meseleyi açıkça ortaya koyan şu örneği verebiliriz:

* Vahiduddin Hân'ın (Hindistanlı çağdaş İslâm düşünürü), *'Aleykum bi Sunneti, er-Risâletu'l-İlâmu'd-Duvelî*, Kahire, 1992/1413 adlı risâlesinin çevirisidir. Hadislerin tahriri tarafımızdan yapılmış ve kaynaklar gösterilmiştir (çev.).

** Yrd. Doç. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Muallim Rifat Eğitim Fakültesi, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü. mbayraktutar@kilis.edu.tr

Ümmü Selemeden rivâyet olduğuna göre, Hz. Peygamber onun evinde iken, kendisine veya Ümmü Seleme'ye ait bir cariyeyi çağırır. Cariyenin ağırdan alması üzerine, Hz. Peygamber'in öfkelendiği yüzünden anlaşılır. Bunun üzerine Ümmü Seleme perdeye doğru yönelir ve cariyenin oyun oynadığını görür. Hz. Peygamber elinde misvak ile şöyle seslenir: “*Kıyamet gününde kisas korkusu olmasaydı, bu misvakla senin canını acıttırdım*”¹.

Rivâyet, Hz. Peygamber'in evinde otururken elinde misvak taşıdığına işaret etmektedir. Bazıları bu durumdan, misvağın Hz. Peygamber tarafından bir an dahi yanından ayırmayacak derecede sevildiği sonucunu çıkarmıştır. Öyle ki bu sonuca varan kimseler, misvak sünnetine uyma arzusunun verdiği etki altında, misvaka büyük bir önem atfetmişler ve bir an dahi misvak sünnetinden mahrum kalmama düşüncesine binâen, istedikleri zaman kullanabilmeleri amacıyla onu ceplerinde taşımışlardır.

Şüphesiz misvaka verilen bu olağanüstü önem, kendisine asla bir tenkit veya itirazın yöneltilemeyeceği bir önemdir. Çünkü misvak kullanmak gerçekten sünnettir. Nitekim Hz. Peygamber bunu açıklarken şöyle buyurmuştur: “*Ümmetime ağır geleceğini bilmeseydim, onlara misvak kullanmayı mutlaka emrederdim*”². Bu bakımdan her kim sünnete önem verirse, bu durumda gerçekten o sünnete uymuş olur. Fakat burada esas yöneltilmesi gereken soru şudur: Yukarıda bahsedilen hadis, sadece misvak kullanılması emrini mi kapsıyor? Oysa hadis, önemi misvak kullanmanın öneminden daha az olmayan bir başka sünneti içermektedir. Öyleki bunun önemi, misvak kullanmanın öneminden daha da büyüktür. Acı olan, insanların misvaka sarılmaları ve diğer sünnetleri bir kenara koyarak onlardan uzak durmalarıdır. Onların bu husustaki durumu, adetâ elindeki bir meyvenin kabuğunu alan ve içini atan bir

1 Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil, *el-Edebu'l-Mufred*, thk. M. Fuâd Abdalbâki, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrût, 1989, s. 74 Ayrıca Bkz. Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali b. el-Musennâ, *Musned*, thk. Huseyn Selim Esed, Dâru'l-Me'mûn li't-Turâs, Dimeşk, 1984, s. XII. 373; Heysemî, Nureddin Ali b. Ebubekir, *Mecmau'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1412, X. 639.

2 Buhârî, Cum'a 8; Müslim, Tahâret 42; Ebû Dâvûd, Tahâret 115; Tirmizî, Tahâret 18; Nesâî, Tahâret 7.

adamın durumu gibidir.

Bu noktada biraz duralım ve hadisi yeniden düşünelim. Hadis iki durum içermektedir:

Birincisi: Hz. Peygamber evinde oturmakta olup elinde de misvak vardır.

İkincisi: Hz. Peygamber'in yüzünde öfkenin belirmesi ve de şâyet bir an âhirette Allah'ın hesaba çekeceğini hatırlamasaydı, neredeyse misvakla cariyeye vuracak olmasıdır. Bu sayede ona eza vermekten uzak durmuştur. Dişleri temizlemek için misvak kullanılması sünnettir. Kişinin öfkelenmesi ve istediğini yapmaya gücü yetmesi durumunda Allah korkusunun akla galip gelmesi de bu şekildedir. Bu sayede başkalarına eza vermekten uzak durur ve misvak gibi en basit şeylerle de olsa vurmaktan kaçınır. Bu da aynı şekilde bir sünnettir. Ancak üzücü olan Müslümanların hadiste açık olan bu durumdan habersiz olmaları ve yalnız misvaka sarılmalarıdır.

Bu bakımdan Müslüman çevrelerde misvak kullanma sünnetine uyan yüzbinler vardır. Oysa öfkeyi bastırmaya, sınırlara hakim olmaya, hoş olmayan durumlara karşı sabırlı olmaya ve gücü yetmekle beraber olumsuz hareketlerden kaçınmaya gelince, bunlar pek az görülür ve çok azının bunlara riâyet ettiğini görmekteyiz.

Kur'ân-ı Kerîm birçok âyet-i kerîmede Hz. Peygamber'in sünnetine uymaya teşvik etmektedir. Ancak Müslümanlar bazı konulara sünnet adı altında aşırı önem göstermektedirler. Oysa Kur'ân bunlara uzaktan veya yakından herhangi bir şekilde temasta bulunmaz. Buna karşın diğer yanda daha birçok sünnet ve Kur'ân'da sıkça değinilen konular vardır. Müslümanlar ise bunları tabi oldukları sünnet listesinden çıkarmışlardır. Nitekim şu durum buna bir örnektir.

Ahzâb Sûresi'nin bazı yönleri, hicretin beşinci yılında gerçekleşen Hendek Savaşına ışık tutmaktadır. Mekkeli müşrikler yaklaşık 12.000 kişilik bir orduyla Medine'ye saldırmak üzere harekete geçmiştir. Taraflar arasında savaş patlak vermemiş ve Medine'nin etrafındaki kuşatma yaklaşık bir ay sürmüştür. Bu durum Kur'ân'da şöyle yer almıştır: "O

zaman onlar, hem üstünüzden gelmişlerdi, hem aşağı tarafınızdan ve o vakit gözler kaymış, yürekler gırtlaklara dayanmıştı. Siz Allah'a türlü türlü zanlarda bulunuyordunuz. İşte burada müminler imtihan edilmiş ve şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı”³.

Böyle bir sıkıntı ve zorluk anında imanı zayıf birçok kimse arasında zaaf baş göstermeye başlamıştır. Öyle ki onlar olup bitenlere karşı sabretmekten ve istikâmet üzere olmaktan aciz durumdaydılar. Süre aynı şekilde bu kimselerin içinde buldukları duruma şöyle yer vermektedir: *“Andolsun Allah'ın Elçisinde sizin için Allah'a ve ahiret gününe kavuşmaya inanan ve Allah'ı çok anan kimseler için (uyulacak) en güzel bir örnek vardır”⁴.*

Şüphesiz âyet düşman gruplar tarafından yapılan kuşatma esnasında Müslümanların yaşadıkları gergin durumları ve Müslümanlara karşı tehlike arz eden zorlukları açıklamaktadır. Hz. Peygamber de bu olumsuz atmosferden uzak değildi ve bizzat yaşananlara şahit olan biri olarak olayların tam ortasındaydı. Öyle ki kuşatmanın amacı ve temel hedefi Hz. Peygamber olduğundan, durum onun açısından daha büyük bir tehlike arz ediyordu. Ancak o, bütün olup bitenler karşısında azimle ve sabırla yoluna devam etmekteydi. Zira o, Allah'ın iradesiyle gerçekleşen önemli, önemsiz her duruma, onun rızasını kazanma ümidiyle sabırla yaklaşmıştır. İşte Hz. Peygamber'in gösterdiği bu olağanüstü tavır, Müslümanların kendilerine yöntem edinmelerinin yanısıra, hayatlarında da dikkat etmelerini gerektiren bir tutum ve yaklaşımı ifade etmektedir.

Âyetin içerdiği sünnet, adetâ sabır ve sıkıntılara göğüs germe sünnetidir. Bir başka ifadeyle bu, din uğruna türlü türlü sıkıntılara katlanmak ve bütün gayreti ile her türlü zorluğa direnmektir. Ne var ki durum bugün tam tersine dönmüştür. Zira ne zaman sabır ve sebat gösterme sünnetinden bahsetmeye başlasan, yüzlerinden ne kadar şaşırılmış olduklarını ve hayretler içerisinde kaldıklarını görürsün. Öyleki neredeyse bunun sünnet olduğunu dahi kabul etmeyecek bir tutum sergilerler. Herhalde bu yaklaşım, sünneti bazı sınırlı durumlara indirgeyen hatalı

³ el-Ahzâb 33/10-11.

⁴ el-Ahzâb 33/21.

propagandaya dayanmaktadır. Bunlar da meselâ, sakal bırakmak, misvak kullanmak, suyu sağ elle içmek, mescide sağ ayakla girmek, çıkarırken sol ayakla çıkmak gibi durumlardır. Bunlar Müslüman çevrelerde sünnet adıyla meşhur olmuştur. Bağlandıkları ve önem verdikleri sünnet, bunlardan ibarettir. Bunların dışındakilere gelince, onların kendileri nazarında herhangi bir önemi yoktur. Hatta bunları zihin haritalarından çıkarmışlardır. Yine bunları, sünnete uyma fihristine koyma gereği de duymamışlardır.

İnsanların çoğunun sünnete uymaya büyük bir önem verdiklerini ve özen gösterdiklerini görürsün. Ancak önem verilmesi özellikle gereken ve dinin ana eksenini ve özünü oluşturan birçok konuyu Müslümanlar, sünnetin çerçevesi dışında anlamışlardır. Bu konuda bilinçli hareket edenlerle bilinçsizce savrulanlar arasında bir fark yoktur. Bu da büyük bir önem verilmesine rağmen, sünnete uymanın yararlarının ortaya çıkmadığını gösteren sorunlardan birini oluşturmaktadır.

Burada bu iki tür sünnet anlayışı arasındaki farkı ortaya koyması bakımından yaşadığım bir tecrübeyi arz edeceğim.

Aylık *er-Risale* dergisi için bir başka yazara ihtiyaç duyduk ve bu iş için de bir kişi üzerinde karar kıldık. Bu kişi de yazılarını evinde yazacağını ve yazdıkça da bize ulaştıracağını belirtti. Biz de bunun üzerine ona bazı konular verdik. O da bize bunları iki hafta içerisinde tamamlayacağını ve yazılarını bize getireceğini taahhüt etti.

Yazar büroma geldiğinde yemek saati yaklaşmıştı. Yemek hazırlanarak masanın üzerine konuldu ve misafir de yemeğe davet edildi. Ancak o, sanki bir sıkıntısı varmış gibi tereddüt içindeydi. Uzak durmasının nedenini sorduğumuzda, yüksek bir ses tonuyla, masada yemek yemek sünnete aykırıdır, dedi. Yemekten uzak durarak mütereddit davranmasının nedeni buymuş. Ona bir sofraya bezi serdik, oturdu yemeğini yedi ve verilen konuları alıp gitti.

Hepimiz ondan, verilen görevi iki haftayı aşmayan bir süre içerisinde, belirlenen taahhüde uygun olarak tamamlayacağını ümit etmiştik. Peş peşe iki ay geçinceye kadar merakla onu bekledik. Durumu araştır-

mak ve kendisine verdiğimiz konuları kurtarmak üzere birini görevlendirdik. Adam zorlukla, o kimsenin arkadaşıyla birlikte yaşadığı odaya varınca, arkadaşını bulur, o da aradığı kimsenin burada olmadığını, kendi kabilesi ile diğer bir kabile arasında yaşanan bir çatışmaya katılmak üzere taşradaki evine gittiğini, bu arada ciddi şekilde yaralanarak hastaneye kaldırıldığını ve halen tedavi gördüğünü haber verir.

Durum bize ulaştınca, adamın taşradaki sürekli adresine bir mesaj gönderdik ve önceki haber ve bilgilerin doğru olduğunu öğrendik. Nihayet birkaç ay sonra, daha önce görevlendirdiğimiz kişinin gitmiş olduğu, adamın taşradaki evini bulduk. O da bize, konuları aynen aldığı gibi tek bir satır yazmadan geri îade etti.

Şimdi bu hadiseyi yakından incelemek üzere biraz duralım... Şahsen ben masada yemek yemenin sünnete aykırı olduğu görüşünü paylaşmama rağmen, yine de bunu doğru kabul etmemiz durumunda, yazarımızın bir sünnete uyduğunu, ondan daha önemli iki sünneti terk ettiğini görürüz. Tamamen onun düşündüğüne uygun olarak, sofraya bezinin üzerinde yemek yemek sünnete uygundur. Bu kişi sünneti yerine getirmiştir. Ne var ki, o anda oldukça önemli olan sünnete dikkat etmemiştir. Bu da, ahde vefa ile sabır sünnetidir. Bizlere, iki hafta içerisinde verilen görevi yerine getireceğine dair vaatle bulunduğu göre, vaadini yerine getirmesi kendisini bağlamaktadır. Bir mazeret veya yaşanan bir hadise nedeniyle yerine getirememesi durumunda, bu hususta bizi bilgilendirmesi gerekirdi. Ancak o, bunların hiçbirini yapmamıştır. Ne sözünü yerine getirmiş ne de mazeretini bize bildirmiştir. Burada kendisiyle diğer kabileler arasında birtakım sorun ve ihtilafların yaşanması durumunda, sabır ve uzak durma tavrına dayanan bir yolla, barışçıl çözümlere gitmek imkan dahilindedir. Ne var ki, aynı şekilde o, bunu yapmamış ve yaralanması neticesinde aylarca hastanede kalmıştır.

Söz konusu yazar, İslâmî bir okuldaki mezun olup aynı zamanda Sünnet alanında ciddi bir bilgi ve birikime sahiptir. Ancak, sünnet alanında kendi nazarında ortaya çıkan en iyi hususların, kısmî, sınırlı ve ikincil türden olan, sakalı bir tutam kadar uzatmak, yemeği yerde yemek, suyu sağ elle içmek gibi bir takım durumlardan ibaret olmasıdır.

Ahde vefa göstermenin, sabretmenin ve gereksiz mücadelelerden yüz çevirmenin de sünnet olduğu bilincinden yoksundu. Verdiği sözü yerine getirme, sabretme ve gereksiz mücadelelerden yüz çevirme sünnetine uymaya ihtiyaç duymazken, yerde yemek yeme sünnetine uymada onu ısrarcı/tutucu kılan neden, işte budur.

Müslümanların tamamıyla içine düştüğü kriz ve ikilem de budur. Zira sünnetin önemini vurgulayan, ona uymak için özlem duyan ve tavizsiz sınıksız sarılan kimseler çoktur. Oysa onlara bu davranışların sünnet olduğu izlenimini veren hususlar, âdâbla ilgili bir takım durumlardır. İşte onlar bu tür âdâbla ilgili cüz'î durumlara özenle uymakta ve bunlara daha çok önem vermektedir. Bunların dışında, Hz. Peygamber'in büyük oranda değer verdiği, vurguladığı ve uyulması için teşvik ettiği sünnetlerin, sünnete ittiba edenlerde herhangi bir etki ve yansımaları göremezsin. Herhalde bunun nedeni de, bunları sünnet olarak ve sünnet adıyla bilmemelerine dayanmaktadır.

Eğer bu tür bilinen sünnetlerden birini dile getirir ve hatırlatırsan, buna hiç kimse şaşırılmaz. Tefekkür sünneti, ibret alma ve akletme sünneti, sabır sünneti, kötülüklerden yüz çevirme sünneti, nasihat sünneti ve davet sünneti gibi diğer sünnetleri hatırlatarak dikkat çektiğin zaman sanki tuhaf bir durumdan bahsediyormuşsun gibi, insanların gözlerinde beliren şaşkınlığı hissedersin.

Hz. Peygamber buyuruyor ki: *"İslâm garib başladı ve başladığı gibi garib haline geri dönecektir. Ne mutlu gariblere"*⁵.

Hadis dinin garipliğini ifade etmektedir. Bundan maksat, bütün insanların namazı terk edeceği veya hac görevini yerine getirenlerin ortadan kaybolacağı değildir. Diğer hadislerde sabit olduğuna göre, kıyamete kadar yeryüzünde namaz kılanlar ve oruç tutanlar bulunacağından bu nasıl mümkün olur? Dolayısıyla dinin garipliğinden maksat, yukarıdaki örnekte de ortaya koyduğumuz gibi, yerde yaygı üzerinde yemek yeme sünnetinin insanlarca bilineceği, buna karşın, ahde vefa, sözünde durma sünneti, sabretme ve yüz çevirme sünnetinin onlarda

5 Müslim, İmân 65; Tirmizî, İman 13; İbn Mâce, Fiten 15.

garib kalacağıdır.

Yine özü ve aslı itibariyle sünnet sayılan, dış görünüşü itibariyle sünnet olmayan bazı durumlar da vardır. Bu tür durumlarda Müslümanlar sünnete uyduklarına inanarak yine bunların zahiri şekline bağlanırlar. Oysa burada sünnet, dış görünüşünde değil, hakikatinde ve özünde saklıdır.

Buna bir örnek verelim. Müslümanlar arasında, bir takım kelimeleri öğrenen ve sabah akşam bunları tekrar eden birçok kimse vardır. Böylece onlar sünnet olan dua ve zikirleri yerine getirdiklerine inanırlar. Oysa sünnet olan zikirler, sünnet olan durumlar için birer isimdir, birtakım sözcük veya belirli ifadeler değildir. Hz. Peygamber'in bizatihi zikri, Allah'ı tezekkür etmekten ibarettir. Kalbi sürekli Allah'ın zikri ile doluydu. Onun yaşadığı bu ruhî hallerin bir neticesi olarak, Allah korkusuyla ve onun rahmetini ummayla dopdolu olan bu kalbe tercüman olan bazı kelimeler diline yansiyordu. Şüphesiz bu kelimeler zikre benzemektedirler ama esasında bunlar, kalbinin özünden ve gönlünün derinliklerinden gelen şeyler olup, gelişigüzel tekrar edilen lafzî ve zahirî şeyler değildir.

Hz. Peygamber Allah hakkında derin bir bilginin hazzını yaşamaktaydı. Hadiste nakledildiğine göre o, sürekli tefekkür halindeydi. Yani sürekli tefekkür ve Allah'ı tezekkür içinde yaşamaktaydı. Allah'ın sayısız nimetlerini düşünüyor ve şükür duygusu tüm kalbini kaplıyordu. Allah'ın yüceliğini ve heybetini tahayyül ediyor ve kalbi Allah'ın büyüklüğünü hissetmekle doluyordu. Durum böyle olunca bunlar kendiliğinden konuşmasına ve diline yansiyordu. *Subhanallahi ve bi-hamdihi subhanallahi'l-azim*. Hz. Peygamber bu şekilde Allah'ı zikretmekteydi. Onun her zikri, kalbinin derinliklerinden kopup gelen durumların bir ifadesidir. Dolayısıyla "sünnet zikirler" olarak bilinen dua ve ezkârın gerçeği bundan ibarettir.

Sevgi mi, İtaat mi?

Hz. Peygamber'i anlatmada oldukça yetenekli olan, yaldızlı sözlerle

Urduca uzun kasideler yazan bir şair var. Tören ve etkinliklerde, davetlilerin hoşnutluğunu kazanmak için kasideler okumaktadır. Oysa o ne namaz kılar, ne oruç tutar ne de hac farızasını yerine getirmiştir. Ne var ki Hz. Peygamber'e itaate önem vermediği halde, büyük bir övünçle kendisini Peygamber'in bir aşığı olarak nitelemektedir.

Müslümanlar arasında bu tür çekici ve cezbedici kelimelerle Peygamber'i anlatma ve övmeye mahir olan pek çok kimse vardır. Bu tür sözlerini mevlid-i şerif etkinliklerinde icra ederler ve buna büyük bir değer verirler. Oysa kendilerinde Peygamber'e uyma ve itaat etmede herhangi bir arzu ve istek göremezsin. Bu tür bir sevgi ve muhabbetin dinde bir kıymeti ve değeri yoktur. Zira din, bu sevginin itaat ve uyma ile birlikte olmasını gerekli görür. Nitekim Allah: “*De ki: “Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın”*”⁶ buyurmuştur. Müfessirler bu ayeti şu şekilde açıklamışlardır: Allah ve Rasûlüne duyulan sevginin ifade edilmesi tek başına yeterli değildir. Bilakis seven kimse, sevdiğinin yolunda yürümesi ve onun yöntemini kendine rehber edinmesi gerekir. “Her kim ki, Hz. Peygamber'e muhafetle birlikte, sevgi ve muhabbet iddiasında bulunursa, o yalancının biridir”⁷.

“*es-Sîretü'n-Nebeviyye*” münasebetiyle düzenlenen bir toplantıda verdiğim bir konferansta başımdan şöyle bir olay geçti. Konuşmamda daha çok Hz. Peygamber'in yaşayış tarzı, yöntemi ve üslubu üzerinde durmuştum. Konuşmam devam ederken dinleyicilerden biri, kendi bakış açısını ifade eden bir şekilde bana: Konuşmanda sîret-i nebeviyye ile ilgili olarak hiçbir şey söylemedin, dedi. Ona cevap olarak, konuşmamda Hz. Peygamber'in hayat yöntemini ve metodunu açıkladığımı ve bütün bunların da siyer olduğunu söyledim. Ancak o bunu reddederek: Siyer, Hz. Peygamber'in mucizelerini, yüceliklerini ve Peygamber'in aşkı anlatan kıssaları açıklamaktır. Oysa konuşmada bunların hiçbiri bulunmamaktadır, dedi.

6 Âl-i İmrân 3/31.

7 el-Mazhari, Muhammed Senâullâh, *et-Tefsîru'l-Mazhari*, thk. Gulâm Nebî et-Tunûsî, Mektebetu'r-Ruşdiyye, Pakistan, 1412, II. 37.

Bu değerlendirme apaçık yanlıştır ve Müslümanların içine düştükleri durum da işte budur. Bu şekilde onlar siyer olmayanları siyer olarak, sünnet olmayanları da sünnet olarak anlamışlardır. Hz. Peygamber'e uymak ile kastedilen mana, onun hayatını kendimize bir örnek ve model kılmamız şeklindedir. Dolayısıyla yaldızlı ve etkileyici sözlere gelince, bunların bir yararı yoktur ve Peygamber'e iman bakımından da yeterli değildir.

Sünnet ile ilgili kitaplarda lafızları farklı olmakla birlikte şöyle bir hadis nakledilmiştir. Hadisin bir kısmı şöyledir: "Bir Müslüman ile bir Yahudi birbirlerine kötü sözler söylediler. Bunun üzerine Müslüman olan: Muhammed'i bütün âlemlere üstün kılan yemin olsun ki, dedi. Yahudi de: Musa'yı bütün âlemlere üstün kılan yemin olsun ki, dedi. O esnada Müslüman olan elini kaldırarak yahudiye tokat attı. Yahudi derhal Hz. Peygamber'e giderek, kendi yaptığı ile Müslümanın yaptığını haber verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber yüzü kızarıncaya kadar öfkeleni ve şöyle buyurdu: "Allah'ın Peygamberlerinden bir kısmını diğerinden üstün tutmayın"⁸.

Bir Peygamber'in diğer Peygamber'e üstün tutulması, yalnız Allah'a ait bir yetkidir. Bu hususa bizim karışmamız söz konusu olamaz. Övünmemiz ve gurur duymamız için bir Peygamber'in diğer Peygamber'e üstün olduğunu ispat etmek bizim görev alanımıza dahil değildir. Bizlerin en önce ve nihai olarak önem vermemiz gereken husus, Peygamber'in emir ve talimatlarını uygulamamız ve hayatımızın akışında örnek ve model kılmamızdır. Sahip olmayı umduğumuz nimetler, Peygamber'e uymanın bir sonucu olacaktır. Yoksa Peygamber'in yüceliğine dair görkemli ve şatafatlı konuşmalar yapmakla ve onu ulusal övücümüzün ve gururumuzun bir unsuru olarak görmekle bu nimetlere erişilmez.

Burada Hz. Peygamber'in hayat yöntemini ve anlayışını açıklayan ve bize hayatın tüm alanlarında örneklik teşkil eden birkaç hadisi arz etmek istiyorum.

Enes (r.a)'den rivayet edildiğine göre, o şöyle nakletmektedir. Hz.

8 Buhârî, Enbiyâ 36; Müslim, Fezâil 42;

Peygamber bana şöyle seslendi: “Ey oğulcağızım, hiç kimseye karşı kalbinde bir hile ve aldatma bulunmaksızın sabaha çıkmaya ve akşama varmaya gücün yeterse bunu yap! Ey oğulcağızım, işte benim sünnetim budur! Kim benim sünnetimi severse, beni sevmiş olur”⁹.

Hız. Peygamber ile olan bağımız, yalnız elbise, saç ve misvak gibi şeylerle sınırlı olmayıp hayatın tüm alanlarına şâmindir.

Sosyal hayatta tercih edilmesi mümkün yöntem ve metotlar ne olabilir? Sünnet, işte bunlara işaret etmektedir. O, nefsinin başkalarına karşı düşmanca eğilimlerden ve yaklaşımlardan uzak ve temiz kalması gerektiğini vurgular. Çünkü insan şüphesiz başkalarıyla birlikte iken, çeşitli tutum ve davranışlarla karşılaşır. Öyle ki bazen bu durumlar, kişinin memnun olmamasına, daralmasına ve öfkelenmesine neden olur. Bunda bir tuhafılık yoktur ve tabii bir durumdur. Ancak Hız. Peygamber’in sünneti bu durumda, bu eğilim ve temayülleri kontrol altına alır, onların önüne geçer ve etkilerini kırarak sınırlar.

Gerçek manada sünnet-i nebeviyye; şikayetten uzak durma, hoşnutsuzluk duygusuna mani olma, alttan alma ve göz yumma, hataları bağışlama ve affetme, zorluklara katlanma ve sorumluluğu başkalarına atmak yerine sabır göstermektir. Kim onun sünnetini severse, cennette onunla beraber olur.

Peygamber’in hayat üslubuna ve yöntemine önem vermeksizin hareket edenler, nefsin istek ve arzularının peşinden gidenler, kalplerine müspet yerine menfi eğilim ve temayüller eken kişiler, Peygamberlerin ve salihlerin bulunduğu mevki ve konumdan uzak kalacaklardır. Zira onlar Peygamberlerin ve salihlerin benimsedikleri üslub ve tavırların dışında, yol ve yöntem izlemişlerdir.

Kurtuluş Hız. Peygamber’in Sünnetindedir

“Sünnetime sınırsız sarılmaya devam ettiğiniz müddetçe, düşmanla-

⁹ Tirmizî, İlim 16; Taberânî, Ebu’l-Kasım Süleyman b. Ahmed, *el-Mu’cemu’l-Evsat* (I-X), thk. Tarık b. İvazullah, Abdulmuhsin b. İbrahim, Daru’l-Haremeyn, Kahire, 1415, VI.123-125.

rınıza galip gelirsiniz. Eğer sünnetime uymaktan çıkarsanız, tekrar sünnetime dönünceye kadar Allah üzerinize, sizden korkmayan ve size merhamet etmeyen birini musallat kılar”¹⁰.

Hız. Peygamber’in bıraktığı din, tamamlanması istenilen herhangi bir eksiklik ve noksanlıktan uzaktır. Bize düşen onu geldiği gibi almak ve kabul etmektir. Ona bir şey eklemeye ve ondan bir şey çıkarmaya yeltenmek, aramızda ihtilaf ve çatışmaların patlak vermesiyle sonuçlanır ki bu da güç kaybetmekten ve hezimete uğramaktan başka bir şey değildir.

Peygamber bize inanç esaslarını ve bununla ilgili hususları öğretti. Yine bize Allah’ın bir ve tek olduğunu öğretti. Ölümden sonra cennet ve cehennem olduğunu, Allah’ın, melekleri aracılığıyla ve diğer yollarla Peygamberlerine vahiy gönderdiğini öğretti. Kur’an ve Sünnet’le de sabit olduğu gibi işte bunlar benimsememiz gereken inanç esaslarıdır. Bu konuya beşerî görüşlerimizi ve sonradan ortaya atılan kelâmî ve lâhûtî konuları dahil edersek İslâm toplumunda birbiri ile çelişen görüşler ortaya çıkar. Bu da belirli görüşte olan insanların diğer görüşte olan insanlarla itişmesine neden olur. Keza Peygamber bize ibadetlerle ilgili hükümleri göstermiş ve bizlere örnek olması için bunları hayatında uygulamıştır. Herhangi bir ilave ve eksiklik olmaksızın, olduğu gibi onlara sınımsız tutunmamız dışında, bizim için geriye başka bir tercih kalmamıştır.

Zira ibadetler üzerinde yeni sorunlar ve uygulamalar icat etmeye baş vurduğumuzda durum tersine dönmektedir. Sonuçta bu durum doğrudan tefrika ve ayrılığa götürür ki bu da Müslümanların zayıflama ve çöküş nedenidir.

Hız. Peygamber bize kötü davrananlara ve canımızın sıkılmasına neden olanlara karşı sabırlı olmayı ve affetmeyi emretmiştir. Böyle durumlarda, eğer birisi hasmından intikam almak üzere harekete geçerse bu; taraflar arasında düşmanlık ve birbirini boğazlama ateşinin alevlenmesine sebep olur ve İslâm toplumunun zayıflamasıyla neticelenir. Yönetim ve idare ile ilgili konulara gelince, Hız. Peygamber bize mevki

¹⁰ Müellif bu hadisin Müslim tarafından rivayet edildiğini belirtmektedir. Ancak ulaşabildiğimiz kaynaklarda ve taramalarımızda böyle bir hadisi tespit edemedik (çev.).

ve makam beklememeyi ve bu hususta tamahkâr olmamayı öğretmiştir. Zira insanlar mevki ve makam beklentisi içine girdikleri zaman bu oldukça olumsuz sonuçlara neden olabilecektir. Çünkü böyle bir durumda rakipler arasında düşmanlık ateşi yanar ve İslâm toplumu içinde birbirine muhalif gruplar ortaya çıkar. Bu da sonuçta Müslüman toplumların çöküşüne ve kendi fertleri eliyle küçülmesine ve zayıflamasına yol açar. Yine Hz. Peygamber bize ahireti kendimize gaye edinmemizi ve dünyaya geçici bir yer olarak bakmamızı öğretmektedir. Eğer Müslüman toplumların fertleri, ulaşılması ve elde edilmesi gereken bir hedef olarak dünyayı görürlerse, bu durumda tek bir şeyi isteyenlerin sayısı artar. Sonuçta bu da, haset ve buğzu doğuran, düşmanlık ve intikam ateşini körükleyen mücadele ve kavgaya yol açan bir rekabete dönüşür.

Hz. Peygamber Nasıl Konuşurdu?

Hz. Peygamber'in konuşma şekli ve ifade tarzı, oldukça açık ve netti. Hz. Aişe(r.a.) şöyle rivayet etmektedir: *"Rasûlullah böyle sizin konuştuğunuz şekilde konuşmazdı. O, yanında oturan kimsenin ezberleyeceği şekilde, tane tane konuşurdu"*¹¹. Başka bir rivayette ise şöyle nakletmiştir: *"Rasulullah sözü böyle sizin konuştuğunuz şekilde sarfetmezdi. O, bir söz buyurduğu zaman saymak isteyen onu sayardı"*¹².

Mü'min bir insanın sözü, sarfettiği her sözün Allah'ın bu vazife ile sorumlu kıldığı melekler tarafından mutlaka kaydedildiğine inanarak, Allah korkusu ve kaygısıyla dopdolu kalbinin derinliklerinden gelen bir sözdür. Sarfettiği her sözden dolayı hesap vermek üzere Rabbiyle karşılaşacağını hisseder. Bunun gibi ince ve hassas duygu ve düşünceler, insanda sorumluluk duygusunu geliştirir. Böylece sanki Allah'ın ve meleklerin huzurunda konuşuyormuş duygu ve endişesine kapılarak konuşmaya çalışır. Böyle bir duygu, diline hakim olmasını sağlar ve rastgele her sözü söylemesine mani olur. Herhangi bir sözü sarfetmeden önce uzun süre düşünür ve sarfettiği zaman da artık onu hassas bir terazi ile ölçüp tartmakla ilgilenmez. Allah korkusu ve endişesinin kendisini

11 Buhârî, Menâkıb 20; Müslim, Fezâilü's-Sahâbe 35.

12 Buhârî, Menâkıb 20; Müslil, Zühhd ve Rekâik 16.

kontrol altında tutması, onu peş peşe ve öfkeyle konuşmaktan alıkoyar. Sorumluluk ve ahirette hesap vereceği duygusu, öfkeli bir duruma düşmesini engeller.

Doğrusu kalbi bu tür hassas duygularla dolu olan birinin, oldukça ciddi bir kimse olmasından başka bir alternatifi yoktur. Her kimin durumu bu şekilde olursa, onun konuşma şekli ve üslubu, yukarıda geçen hadiste Hz. Aişe'nin belirttiği söz ve konuşma gibi olur.

Güzel Dua

Hız. Peygamber'in sünnetlerinden biri de, bir kimsenin kendisi için dua etmesini istediği zaman, bizzat dua isteyen kişinin dua istediği esnada kullandığı kelimelerle o kimseye dua etmesidir. Bir defasında Ebû Hureyre, Hz. Peygamberden annesi için dua isterken: *"Ey Allah'ın Elçisi! Ebû Hureyre'nin annesine hidayet etmesi için Allah'a dua et"* diye istekte bulunmuştur¹³. [Hz. Peygamber de aynı lafızları kullanarak annesine dua etmişti.] Bazen de Hz. Peygamber şartlara göre fevkalade güzel ifadeleri ekleyerek dua ederdi. Nitekim Ebû Hureyre'nin, Hz. Peygamber'e gelerek: *"Ya Rasûlallah! Mü'min kullarına beni ve annemi sevdirmesi için Allah'a dua et"* şeklinde bir dua istediği zaman Hz. Peygamber hemen şöyle dua etti: *"Ey Allahım, şu kulunu ve annesini mü'min kullarına, mü'minleri de onlara sevdire"*¹⁴.

Hız. Peygamber'in güzel duadaki tavrı işte böyledir. Bir kimsenin kendisinden bir başkasına beddua etmesini istemesine gelince O, tam tersi bir tutum sergilerdi. Şöyle ki; Hz. Peygamber birisine hemen beddua etmek yerine, o kimse için güzel dua ederdi. Tufeyl bin Amr ed-Devsî (r.a.) Hz. Peygamber Mekke'de iken onun huzurunda Müslüman olmuştu. Sonra memleketine döndü ve Devs kabilesinde tebliğe başladı. Ancak bu gayret ve çabaları kabilesinde herhangi bir yankı uyandırmadı. Bunun üzerine Tufeyl b. Amr, ikinci kez Hz. Peygamber'e geldi ve: *Ey Allah'ın Elçisi, Devs'e beddua et! demeye başladı. Bu durumda Hz. Pey-*

¹³ Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 35.

¹⁴ Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 35.

gamber ne yaptı? O, Tufeyl'le beraber sorunu araştırmadı, aksine şöyle dua etmeye başladı: “Allahım, Devs kabilesine doğru yolu göster”¹⁵.

Tufeyl b. Amr memleketine dönünce, insanları İslâm'a davet etmeye başladı. Bu defa insanlar onu dinlediler ve topluca İslâm'ı kabul ettiler. Bunların arasında Ebû Hureyre de vardır.

Bu hadiselerde ortaya çıkan yaklaşım mü'minin temel karakteridir. Zira imandan beslenen bir karakter, başkalarının hayrını ve iyiliğini temenni eder. Yine mü'min kimse, kendisi için isteğini başkaları için de ister. O sürekli başkalarının kurtuluşu ve hidayeti için çabalar. Bu bakımdan, davetinden yüz çeviren ve davetini kabul etmeyen birini gördüğü zaman, ona beddua etmez, bilakis kalbini imana açması için Allah'a dua eder.

Müslüman Kimdir?

Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hadisinde şöyle buyurmuştur: “Müslüman, diğer Müslümanların dilinden ve elinden emin olduğu kimsedir”¹⁶.

Her kim gerçek anlamda Allah'ı bilirse, Allah'ın yüceliği ve kudreti önünde varlığını kaybeder ve iradesiz bir halde kendini Allah'ın huzurunda bularak canını Allah'ın korumasına teslim eder.

Bu nebevî irşad, böyle bir insanın yaşayış halini ve şeklini açıklar. Hali ve yaşayışı bu şekilde olan bir kimse, kalbine Allah'ın zikrinin sürekli hâkim olduğu örnek bir insandır. O kimsenin hayatı tamamıyla Allah'ın kendisini gördüğü duygusunun gözetimi altındadır. Öyle ki şayet Allah'ın beğenmediği ve hoşlanmadığı bir yola girse, bir gün Allah onu yakalayacak ve onu bundan dolayı hesaba ve sorguya çekecektir.

Böyle bir his ve duygu, kişinin dilini tutmasını sağlar ve başkalarına ezâ ve sıkıntı vermesine engel olur. Müslüman bir kimsenin eli, başkalarına el kaldıran ve vuran bir güç olmaktan uzaklaşır. Onun eli sadece adaleti sağlamak üzere kalkar ve haksızlığın yanında değil her zaman hakkın yanında yer alır.

15 Buhârî, Cihad ve Siyer 99; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 47.

16 Buhârî, İmân 4; Müslim, İmân 14; Ebû Dâvûd, Cihâd 2; Tirmizî, İmân 12; Nesâî, İmân 9.

Bu dünya hayatı, bir imtihan salonu gibidir. İnsan buraya imtihan için bırakılmıştır. Bu imtihan ise insan ancak iki şey arasında serbest bırakıldığı zaman tamamlanır. Güneş ve ay imtihana tabi değildir. Onlar ancak sınırlı ve belirli bir yolda ve çizgide hareket edebilirler. İnsana gelince durum tamamen farklıdır. O bu yolda tam bir özgürlükten yararlanabilmektedir.

Hadisi bu açıdan tahlil ettiğimizde, Müslümanın diliyle başkalarına rahatsızlık verebilme imkanına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşın o, Allah'tan sakınarak diline sahip olur. Yine hadis, Müslümanın başkalarına el kaldırma gücüne sahip bir kimse olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak ona Allah'tan sakınma galip gelir ve başkalarına ezâ vermekten elini korur.

Öğüt Olarak Kâfi Tek Bir Söz

Meşhur şair el-Ferzadî'nin amcası Sa'saa bin Muâviye Hz. Peygamber'e gelmiştir. Peygamber de ona Zilzal Suresi'ni okur. Yüce Allah'ın "Artık her kim zerre ağırlığına bir hayır işlerse onun mükafatını görecektir. Kim de zerre ağırlığına bir kötülük işlerse onun cezasını görecektir"¹⁷ ayetine gelince Sa'saa: Bu bana yeter, artık bunun dışında bir şey dinlememe gerek yok, der¹⁸.

Hiz. Peygamber'in uygulamalarından biri de sahâbeden birine yeni müslüman olmuş bir kimseye dini öğretme görevini vermesiydi. Buna uygun olarak Hiz. Peygamber, bu yeni sahâbiyi Hiz. Ali (r.a.)'nin sorumluluğuna vermişti. Ancak o, Hiz. Ali'ye biraz gelip gittikten sonra, gidiş gelişi kesmişti. Hiz. Peygamber, birkaç gün içinde namaz vakitlerinde o kimsenin mescidde yokluğunu hissedince onun eğitiminden sorumlu olduğu için Hiz. Ali'ye o adamı sordu. O da aynı şekilde adamın gelmediği yönünde cevap verdi. Bunun üzerine Hiz. Peygamber, durumunun araştırılmasını isteyerek hakkında açıklama beklediğini belirtti. Nihayet

¹⁷ ez-Zilzâl, 99/7-8.

¹⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnâvût, Muessesetu'r-Risâle, yy, 1999, XXXIV. 200-201; Taberânî, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, thk. Hamdî b. Abdulmecid, Mektebetu'l-Ulûm ve'l-Hikem, Musul, 1983, VIII. 76.

sahabeden birisi, adama pazarda satmak üzere sırtında odun destesi taşırken rastladı. Ona Hz. Peygamber'in kendisini sorduğunu ve ona gitmesi gerektiğini haber verdi. Adam pazara gitti ve aceleyle odunlarını satarak Hz. Peygamber'e gitmek üzere yola çıktı. Peygamber ona yokluğunun nedenini sordu. Adam eğitiminin sona erdiğini zannettiğini söyledi. Hz. Peygamber, konuyu daha birkaç gün geçmeden eğitiminin nasıl tamamlanmış sayılabileceğine getirince, adam şöyle diyerek cevap verdi: Ben Allah'ın "Artık her kim zerre ağırlığınca bir hayır işlerse onun mükâfatını görecektir. Kim de zerre ağırlığınca bir kötülük işlerse onun cezâsını görecektir" âyetini öğrenince, durumum değişti ve iyi veya kötü, küçük veya büyük yaptığım her şeyin sorumluluğunu yükleneceğimi idrak ettim. Kalbim bana bu işin hayırlı olduğunu ve ahirette sevap getireceğini söylediği zaman hiç tereddüt etmeden hemen onu yapmaya koyuldum. Her hangi bir işe karşı bir tereddüt yaşadığım zaman, ondan yüz çevirdim ve onu yapmadım. Hz. Peygamber adamdan bunu duyunca: "Bu kadarı sana yeter." buyurdu¹⁹.

Tabiînden biri, öğrencilerine sahabenin meziyetleri, özellikleri ve hayata bakışları hakkında bilgi verirken şöyle demektedir: Sahabe namaz ve oruç hususunda sizlerin yaptığı gibi aşırı gitmiyorlardı. Fakat kalplerine bir şey yerleşmişti. İyi dinleyin! O şey, Allah'a karşı derin saygı ve O'ndan korkmadır. Herhangi bir kimse, kalbinin derinliklerinde Allah korkusunu hissettiği zaman, adetâ o bütün iyilik ve güzellikleri toplamış gibidir. Her kim de, kendinde bu tür duygulara sahip olmaksızın yoksunsa, kendisiyle güzellik ve iyiliklerin arasına perde koymuştur. Allah korkusuyla titreyen kimse, bütün durumlarda Allah'ı görür ve idrak eder. Bütün ilişkilerinde tevazu ve insaf sahibi olmaya özen gösterir. Bunun yerine, hâdiselere Allah'la bir ilişki kurmadan, beşerî bakış açısıyla bakanların, kendilerini haksızlık ve isyandan alıkoyması mümkün değildir.

Müslümanın Hayatı, Sorumluluk Hayatı Demektir

19 Sa'saa b. Muâviye'nin sözleri bir önceki kaynaklarda geçmekte, ancak taramalarımıza rağmen bu şekilde detaylı olarak yer alan herhangi bir kaynağa ulaşamadık (çev.).

H. Peygamber: “Mü’min bir kimse ile imanın misali, ipe bağlı olan (dönüp dolaşıp ipinden ayrılmayan) bir at gibidir”²⁰ buyurmuştur.

Hayvanlar ipe bağlıdır. İmanın ise görünürde değil ama görünmeyen bir ipi vardır. Hayvan, ipin ulaştığı daireyi aşamayacak şekilde adeta rehin olarak hareket eder. Bu da bizatihi, mü’min bir kimsenin özgür iradesiyle ve Allah’ın sorumlu kılması endişesiyle yerine getirdiği husustur ki, diğerine kıyasen, hareket alanını belirleyen ve onu bu çerçevede tutan manevi bir iptir. Böylece Rabbinin kendisi için çizdiği sınırları aşmaya yeltenmez ve sonuçta başıboş bir canlı olmak yerine, belirli hususlara uymak üzere sözleşmiş ve bağlanmış bir kul olur.

İnsanın bu dünyada içine düştüğü ve yaşadığı hassas imtihan, tam bir irade hürriyetinden yararlanmasına rağmen, iradesiz olmasıdır. Sorumluluktan uzak bir hayat yaşayabilmesine rağmen, o kelimenin tam anlamıyla kendini sınırlar ve sorumlu tutar. İntikam almaya gücü yetmesine rağmen, affeder ve bağışlar. Huzurunda doğru bir söz söylendiğinde, onu yalanlama gücüne sahip olmasına rağmen onu kabul eder ve benimser. Haksızlık etmeye gücü yetmesine rağmen, daima adâleti gözetir ve insafı olur. İnsanların mallarını elinde tutma gücüne sahip olmasına rağmen, insanlara geri iade eder. Hiçkimseyi dikkate almama imkanı olmasına rağmen sadece Allah korkusu, onu bu şekilde davranmaktan alıkoyar.

Allah bütün iş ve durumlar için insana bunların dışına çıkmamak üzere hudutlar koymuş ve sınırlar çizmiştir. Bir kimse, herhangi bir kimse aleyhine bir görüş ve kanaat belirtmek istediğinde, bunun sınırı, görüş ve kanaatinin, dış görüntüye değil, gerçeğe dayalı olmasıdır. Bu hususta birtakım varsayımlara ve mukayeselere dayanması doğru değildir. Karnını doyuracak rızıkı aramasının sınırı, tam bir doğruluk ve güvenle çalışıp gayret etmesiyle tamamlanır. Bu sayede kazandığı her şey onundur. Bu konuda, hile ve aldatmayı, soygun ve gasbı, hırsızlık ve yolsuzluğu geçim ve rızık vasıtası kılması asla uygun ve doğru de-

²⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XVII. 435, XVIII. 86; Kudâî, Ebû Abdullah Muhammed b. Selâme b. Cafer, *Müsnedü’ş-Şihâb* (I-II), thk. Hamdi b. Abdulmecid, Muessesetu’r-Risâle, Beyrût, 1986, II. 278-279.

ğildir. Başkalarına eleştiri yöneltmesinin sınırı, bunun kapalı ve karışık değil, açık ilmî deliller çerçevesinde olmasıdır. Hiçbir kimseye birinin aleyhine, bunu ispat eden bir delil olmaksızın hüküm vermesi uygun değildir. Konuşmanın sınırı, kişinin konuşmasında ciddiyeti gözeterek konuşmasıdır. Konuşmasını sövgü ve küfür yoluyla gerçekleştirmeye hakkı yoktur.

İple bağlı olan at, ipin ulaştığı sınırlara kadar hürdür ve daha ilerisi için mukayyed altındadır. Aynı şekilde mü'min de, mübah sınırları dahilinde hürdür ve haramlar noktasında kısıtlıdır. Her kim bu kayıtlara bağlı olarak yaşarsa, cenneti elde edecek ve bundan istifade edecektir. Her kim de, bu kayıtlardan bağımsız yaşar ve sınırlarını aşarsa Allah'ın nazarında suçludur ve Allah'ın yakıcı ateşi onu beklemektedir.

Zorluklara Karşı Sabır

Hz. Aişe'nin rivâyet ettiğine göre o, Hz. Peygamber'e, Uhud gününden başka kendisine daha ağır ve zor bir gün gelip gelmediğini sorduğunda, O şöyle buyurmuştur: "Senin kavminden çok zorluk ve kötülük gördüm. Onların bana yaptıklarının en ağır ve en kötüsü, Akabe günü yaptıklarıdır. İbn Abdialil bin İbn Abdülkilâl'e sığınmak istedim ama isteğimi kabul etmedi. Bende üzüntüler içerisinde geri yoluma devam ettim. Karnû's-Seâlibe gelinceye kadar kendime geledim. Bir an başımı kaldırdığımda bir bulutun beni gölgelendirdiğini gördüm. Dikkatlice baktığımda bulutun içinde Cebrâil (a.s.)'ı gördüm. Bana seslenerek: Allah kavminin sana dediğini ve senin isteğini nasıl geri çevirdiğini duymuştur. Ona emredip, onlara dilediğini yapması için Allah sana Dağlar Meleği'ni göndermiştir, dedi. Bunun üzerine Dağlar Meleği bana seslendi ve selam verdi. Sonra bana: Ey Muhammed! İsteddiğini emret, yapayım. İstersen şu iki dağı onların başına geçireyim, dedi. Rasûlullah ona şöyle cevap verdi: Hayır, ben Yüce Allah'ın onların soylarından sadece Allah'a ibadet edecek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayacak kimse-ler çıkarmasını dilerim, dedi"²¹.

21 Buhârî, Bed'ül-halk 7; Müslim, Cihâd 39.

Bu olay Peygamber'in yöntemine ve temel tavrına ışık tutmaktadır. O ne kadar zulme uğrasa ve ne kadar sıkıntı ve zorlukla karşılaşırsa da, olumsuz yaklaşımlar sergilemiyordu. Bu hususta öç alma ateşini tutuşturmuyordu. O mevcut hale bakmak yerine geleceğe bakardı. Bakışını önem bakımından, mevcut ve geçici hadiseler yerine, gelecekteki durumlara yoğunlaştırırdı. Durum ister fert isterse toplumu ilgilendirsin aynı değerdedi. Çünkü Allah'ın Peygamber'i, hem ferdî hem de toplumu ilgilendiren durumlarda hamasî hareket etmek yerine iyice düşünür ve başına gelecek zarar ve sıkıntılara aldırılmadan hareket ederdi.

Hz. Peygamber bir hadisinde: *"Evlenmek benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse, benden değildir"*²² buyurmuştur. Şu halde evlenmek Peygamber'in sünneti olduğunda, bunun gibi öç ve intikam almamak ve insanın karşılaştığı sıkıntı ve zorluklara katlanması da Peygamber'in sünnetidir. Onun sünnetinden yüz çeviren, ondan değildir. Acı gerçek ise, sünnet-i nebeviyye'den yüz çevirdiğimiz zaman, bize onun ümmetinden olma hakkının tanınmaması ve şefaatinin bize şamil olmamasıdır. Şu halde dünya hayatında Peygamber'in sünnetine uymayan ve tâbî olmayanlar, ahiret hayatında onun arkadaşı ve dostu olamazlar.

Sahabînin Tavsiyesi

Abdullah bin Mes'ud (r.a.) şöyle demiştir: "Üç yerde kalbini iste. Kur'an dinlerken, zikir meclislerinde ve yalnız olduğun vakitlerde. Eğer bu yerlerde onu bulamazsan, Allah'tan sana bir kalb ihsan etmesini dile. Çünkü sende kalp yoktur"²³.

Kalp ilahi tecellilere bir beşik olması amacıyla insanın göğsüne yerleştirilmiştir. Kalp adeta Allah'ı anma ve zikretmenin merkezidir. Do-

22 İbn Mulakkin, Siracuddin Ebû Hafs Amr s. Ali, *el-Bedru'l-Munîr* (I-IX), thk. Mustafa Ebu'l-Gayt, Abdulah b. Suleyman, Yasir b. Kemâl, Daru'l-Hicre, Riyâd, 2004, VII. 425; İbn Hacer, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî, *et-Telhisu'l-Habîr* (I-IV), Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1989, III. 253.

23 İbn Kayyım, Muhammed b. Ebîbekr el-Cevziyye, *el-Fevâid*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrût, 1973, s. 148. Müellif Vahiduddin Han, Abdullah b. Mes'ud'a nisbet ederek yer verdiği bu söz için bir kaynak göstermemektedir. Yaptığımız araştırmalara göre bu söz İbn Kayyım'ın adı geçen eserinde geçmektedir. Ancak Abdullah b. Mes'ud'a nisbetine dair bir bilgi bulunmamaktadır (çev.).

layısıyla Kur'an okunurken insanın kalbi yumuşamalı, ürpermeli ve de Allah anıldığı zaman, O'nun yüceliğini hissetmesinden dolayı tir tir titremelidir. Bu bakımdan Allah'ı anan kimsenin, Rabbine yalvarmak için kendisiyle baş başa kaldığı zaman, kalbinin ihtiyacı olan bu tür duyguları yakından hissetmesi gerekir. Kişinin durumu böyle olduğunda, bu onun ürperen ve titreyen bir kalbe sahip olduğuna işaret eder. Böyle bir kalp de o kimsenin sürekli dinç ve canlı kalmasını sağlar. Şayet bunun tersi sözkonusuysa, bu da kalbinin solduğuna, öldüğüne veya Allah'ın tecellilerinin inmesine zemin sağlayan kalpten yoksun olduğuna işarettir. Sonuçta, kalbinin damarlarını hareket ettiren bu tür anlarda, o kimsenin gönlü ve ruhu bunu hissetmediğinden kalbinin derinliklerini uyarmak suretiyle kulu Rabbine yaklaştıran hassas duygular ürpermez ve titremez. Şu halde insan çok iyi bilmeli ki, sahip olduğu en değerli varlık kalptir. İşte bu yüzden insan her zaman Allah Teâlâ'dan kendisi için ürperen ve titreyen, Allah'ın tecellileri için genişleyen bir kalp yaratmasını dilemesi gerekir.

Kaynaklar

1. Ahmed b. Hanbel, *Musned* (I-XXXXX), thk. Şuayb el-Arnâvût, Muessesetu'r-Risâle, yy., 1999.
2. el-Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil, *el-Câmiu's-Sahih* (I-VI), thk. Mustafa Dîb el-Buğâ, Dâru İbn Kesîr, Beyrût, 1987.
3. el-Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil, *el-Edebu'l-Mufred*, thk. M. Fuâd Abdalbâkî, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrût, 1989.
4. Ebû Davûd, Suleyman b. el-Eş'as, *Sunenu Ebî Dâvûd* (I-IV), Dâru'l-Kutubi'l-Arabî, Beyrût, ty.
5. Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali b. el-Musennâ, *Musned* (I-XIII), thk. Huseyn Selîm Esed, Dâru'l-Me'mûn li't-Turâs, Dîmeşk, 1984.
6. el-Heysemî, Nureddin Ali b. Ebubekir, *Mecmau'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid* (I-X), Daru'l-Fikr, Beyrut, 1412.

7. İbn Hacer, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî, *et-Telhîsu'l-Habîr* (I-IV), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1989.
8. İbn Kayyım, Muhammed b. Ebîbekr el-Cevziyye, *el-Fevâid*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 1973.
9. İbn Mâce, Muhammed b. Yezid el-Kazvinî, *Sunenu İbn Mâce* (I-II), thk. M. Fuâd Abdalbâkî, Daru'l-Fikr, Beyrût, ty.
10. İbn Mulakkîn, Siracuddin Ebû Hafs Amr s. Ali, *el-Bedru'l-Munîr* (I-IX), thk. Mustafa Ebu'l-Gayt, Abdulah b. Suleyman, Yasir b. Kemâl, Daru'l-Hicre, Riyâd, 2004.
11. el-Kudâî, Ebû Abdullah Muhammed b. Selâme b. Cafer, *Musnedu's-Şihâb* (I-II), thk. Hamdî b. Abdulmecîd, Muessesetu'r-Risâle, Beyrût, 1986.
12. Müslim, Ebu'l-Huseyn Muslim b. Haccâc, *Sahihu Muslim* (I-V), thk. M. Fuâd Abdalbâkî, Dâru't-Turâsu'l-Arabî, Beyrût, ty.
13. el-Mazharî, Muhammed Senâullâh, *et-Tefsiru'l-Mazharî*, thk. Gulâm Nebî et-Tunûsî, Mektebetu'r-Ruşdiyye, Pakistan, 1412.
14. en-Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb, *Sunenu'n-Nesâî* (I-VIII), thk. Abdulfettâh Ebû Gudde, Mektebetu'l-Matbuâtî'l-İslâmiyye, Haleb, 1986.
15. et-Taberânî, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-Evsat* (I-X), thk. Tarık b. Ivazullah, Abdulmuhsin b. İbrahim, Daru'l-Haremeyn, Kahire, 1415, III. 156.
16. et-Taberânî, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, thk. Hamdî b. Abdulmecîd, Mektebetu'l-Ulûm ve'l-Hikem, Musul, 1983, VIII. 76.
17. et-Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, *Sunenu't-Tirmizî* (I-V), thk. Ahmed M. Şakir, Dâru İhyâ't-Turâsu'l-Arabî, Beyrût ty.